

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt vores arbejde – Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her:
<https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskernes Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>
Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

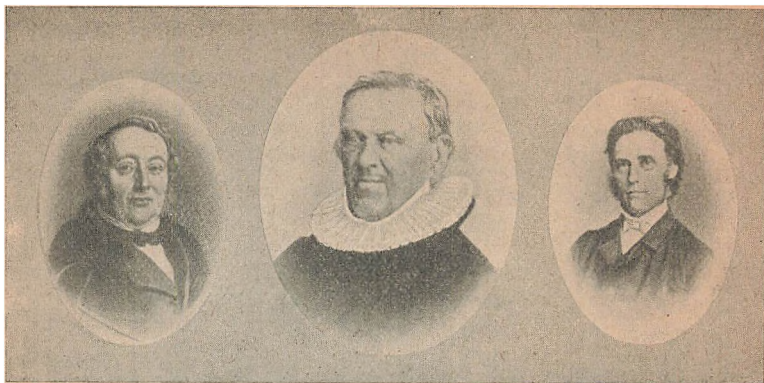

Kortfattet Beskrivelse
af
„KOLDINGHUS”

til Vejledning for Besøgende,
udgivet af

Museumsbestyrelsen

1916

E. G. Tauber.
f. $24/3$ 1782, d. $9/10$ 1854.

J. J. Fyhn.
f. $9/3$ 1788, d. $26/3$ 1866.

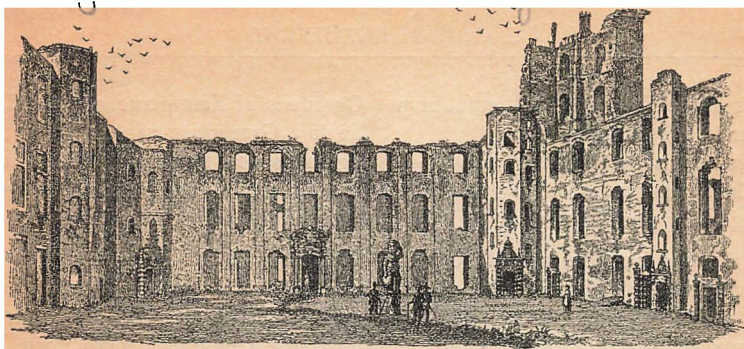
Johannes Fibiger.
f. $27/1$ 1821, d. $21/11$ 1897.

Da meget af Slottets og Byens Historie nødvendigvis har maattet udelades af disse kortfattede Meddelelser, henvises særligt interesserede Læsere til at søge fyldigere Oplysninger i vor udmærkede Lokalhistoriker, Pastor J. J. Fyhns »Efterretninger om Købstaden Kolding 1843 og 1860« (hvoraf følgende korte Udtog hovedsagelig er gjorte) og i de hos denne Forfatter nævnte Kilder: Jonas Coldingensis, Pontanus, Henrik Ranzau, Huitfeldt, Pontoppidan, Resen, Thura, Hofman, Biskop Jens Bircherod, Tauber, Fibiger o. fl.

Slottets Historie er sidst og særlig fyldigt behandlet i P. Eliassens Bog: »Koldinghus, en historisk Beskrivelse«, Kolding 1908 (Særtryk af sammes »Kolding fra Middelalderen til Nutid«).

Koldinghus efter Branden. Tegning af J. J. Fyhn.

Billede af Slotsruinen (ca. 1850).

KOLDINGHUS. • AF C. PLOUG.

Graaskæggede, vejrbidte Grænsevagt,
i din sønderrevne Kavaj!

Du smuldrer vel hen for Aarenes Magt,
og næppe endnu om dig bliver lagt
en Sang, om ikke af mig.

Thi over min Barndoms sorgløse Gang
din alvorlige Skygge faldt;
hvis den Gang der spired en skabende
Trang,
som siden voksed sig ud i min Sang,
du først paa den haver kaldt.

Hvor flygtig end Drengens forvovne Leg
gik hen ad din stejle Vold,
et Indtryk dog ind i hans Bryst sig
sneg,
som, medens de andre veksled og veg,
han har endnu i Behold.

Og tit, naar han klatred om i hver Krog
blandt Nælder og raslende Grus,
og stavede Ødelæggelsens Sprog,
hans Tanke tilbage i Tiden drog,
og oprejste atter dit Hus.

Da tjældedes dine Sale igen
med Silke og guldspættet Lær,
og dejlige Kvinder og stærke Mænd
i broget Række svævede hen
til Gige og Fløjtetravær.

Ved Vindvet stod en, saa ung og bleg,
hun dansed tre Bejlere træ;
da var til Ende den grusomme Leg,
fra Hjertet den røde Blodstrøm steg
og farvede Gulvets Bræt.

Og Synerne skifted. — En Nytaarsdag
Forbønner og Salmer der lød;
de letted en døendes Aandedrag;
snart meldte om Land Ligklokkernes
Slag:
den fromme Konge var død.

De skifted. — I Gaarden hvor Spring-
brønden stod
af Malm med Stenramme om,
der bølger af Mænd og Heste en Flod;
tre Sendinge knæled ved Tronens Fod,
med Slesvigs Hylding de kom.

De skifted. — En lille fjendtlig Trop
i Slottet er indestængt;
da bryder Czarniczke Porten op,
den flygter til Kæmpetaarnets Top;
et Knald — og Taarnet er sprængt!

De skifted. — En kongelig Fest der var,
et sydlandsk straalende Liv.
I Vrimslen mødtes et elskende Par;
„Grosskanzlerens“ Datter til Takke ta'r
som kongelig Slegfred

Hans sidste Syn var din Kæmpebavn
i den tidlige Morgenstund,
da helt du svøbtes i Luers Favn,
og ikkun skørnede Sten og dit Navn
tilbage blev paa din Grund.

Din Skæbne har ikke varslet godt
for vort gamle Fædreneland;
som du er det blevet en Levning blot,
en brusten Mur, et faldende Slot,
en Ruin efter Ildebrand.

I Rigets Midtpunkt du stod en Gang;
fra Øst, fra Nord og fra Syd
var Vejen til dig vel lige lang;
nu staar du ved Enden af vor Vang —
en sørgelig Grænsepryd.

Og dog, der er vel en anden Skrift
at læse paa Væggen graa,
i Spirenes Fald og Murenes Rift,
i Hallerne, aabne for Vindens Vift,
for hvem, der vil den forstaa.

Du blev ikke bygget til Værge og Skjold
for Danmarks Vænge og Skov;
nej, Brodermorderen højned din Vold;
her vilde han have Haand og Hold
paa sit alt udkaarede Rov.

En Fæstning du var med fjendtligt Méd,
til Danmarks Kvide og Sorg;
men Friserens Pil paa Abel bed;
hans Øglerede sank hastig ned
under Danemarks Kongeborg.

Og mens af Kæmperne paa din Top
de to i Grushoben sank,
og mens den tredjes klodsede Krop
fra Jorden i Stumper samledes op,
den fjerde endnu staar rank.

Og det er Helten i Løvehud
med Kollen i stærken Haand,
som frejdig holdt Livets Trængsler ud,
og frelste ved Buens sikre Skud
den fangne Menneskeaaand;

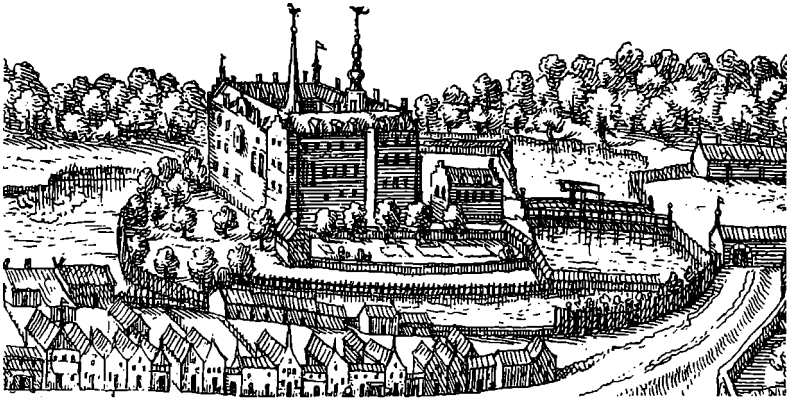
som paa sin Vej Uhyrerne vog
og rensede Avgias' Stald;
som Helveds Vogter for Lyset drog,
og sidst til Løn for sin Møje tog
en Plads i Olympens Hal.

Saa længe som han staar strunk og strag
endnu paa det faldende Slot
og spotter Stormens og Lynets Slag
og stirrer efter den gryende Dag,
han bærer et Varsel godt.

Som han vi med uforfærdet Hu
vil træde vor tunge Sti;
som han slaa Træskheds Taarne itu,
og trodse Dødens og Helveds Gru,
og Aanden af Lænker fri.

Og vi vil rense vor lave Strand
for Smuds og for Slangers Gift,
og hente den gyldne Frugt til Land
og vinde et evigt Ry som han
ved mandig Daad og Bedrift.

Og se, i Skjoldet han støtter sig paa,
der stande de Kroner tre:
de vise den Vej, vor Stræben skal gaa,
de vise det Maal, vor Møje skal naa,
og Enden paa Danmarks Ve.

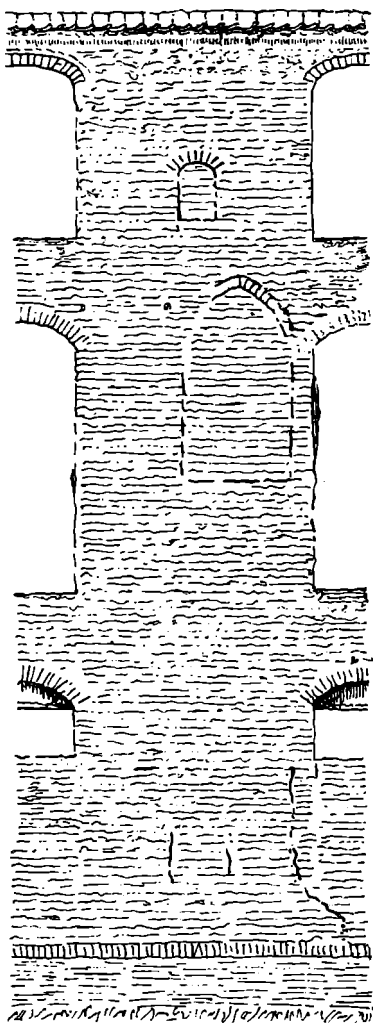

Slottet fra 1580erne.

SLOTTETS HISTORIE.

BELIGGENDE paa et i Befæstningsøjemed planeret og omformet, naturligt Højdedrag, rager de mægtige Ruiner af „Koldinghus“, tilligemed den endnu bevarede „Staldgaard“, højt op over den lavere liggende By, milevidt synlig fra alle Sider. Sandsynligvis har den egentlige Befæstning været indskrænket til den vestlige Del af dette Plateau, som ved den nu ødelagte Voldgrav (hvorover tidligere førte en Vindebro, nu en Dæmning) er adskilt fra den østlige Del; men hele Bakkepartiet har, beskyttet som det var af de omgivende Vanddrag, egnet sig godt til Forsvar og ad Søvejen haft bekvem Forbindelse med det øvrige Land. En nu sløjftet Banke (Skindborglække), som oprindelig var en Odde, der strakte sig ud i Fjorden nordøst for Koldinghus, har efter Sagnet baaret den ældste Befæstning ved Kolding Fjord, men fra Middelalderen kendes Navnene Arensborg (Ørnen i Byvaabnet?), Middelborg og Koldinghus paa den nuværende Plads. De ældste Borge var af Træ eller Bindingsværk, højest med et enkelt grundmuret Taarn eller „Fæste“, forsvarede med Jordvolde og Grave.

Allerede under Broderfejderne imellem Valdemar Sejrs Sønner var Kolding et omstridt Punkt. Kong Erik Plovpenning, som havde pantsat Kolding til sin Broder, Hertug Abel, lod Anno 1247 Byen og Slottet afbrænde, og Abel byggede da Aaret efter et nyt Slot til Værn imod de danskes Indfald i Sønderjylland, men siden, da Kong Erik Glipping havde indløst Slottet, blev det 1268 ombygget og befæstet som dansk Grænseborg og Kongeslot.

Brudstykke af Riddersalsfløjens Ydermur
med tilmuret gotisk Vindue.

I 1283 og efter Bondeopstanden i 1313 blev Slottets Befæstning forstærket og udvidet, og i 1320 nævnes det blandt de 3 nørrejydske Kongeborge, som skulde skaanes, da alle de øvrige blev nedbrudt i Henhold til Forliget imellem Christoffer d. II og den overmægtige Adel.

Under denne Konges Regering blev Koldinghus efter en langvarig Belejring indtaget af Grev Geerts Sønner, og kom først tilbage til Kronen omkring 1350.

Christoffer af Bayern byggede 1447 det vestre Stenhus (Riddersalsfløjen), som er muret i Munkeskifte, med en indvendig Kærne af raa Granit og Kalkmørtel. I Resterne af dette gamle Murværk ses endnu romanske Bueslag i Riddersalen foroven og gotiske Spidsbuer i mellemste Etage, som blev helt omforandret af Fr. IV i 1720, se Midterportalen. I Muren var indsat det bayerske og danske Vaaben.

Kong Christian den Tredie opførte i Aarene 1546 til 1558 Slottets østre, søndre og nordre Fløje, hvorved Slotsgården til dels fik sin firsidede Form.

I 1583 hjemsøgte Slottet af en Ildebrand; men Kong Frederik den Anden satte det paa ny i Stand. Efter en mindre Brand i 1589 og en større Brand i 1597 opførte Christian den Fjerde Kæmpetaarnet med Slotskapellet ovenover det solide hvælvede Brevkammer, og dybest nede „den svenske Kælder“,

som navnlig benyttedes til Krigsfanger, hvorimod almindelige Forbrydere hensattes i Kælderen under Vagtstuen ved Slotsporten. Chr. d. Fjerde genopførte ogsaa den nordre Fløj (se Kongens og Dronningens Vaaben i Sandstensportalen, som fører ind til Kirken, og det kongelige Navnetræk paa Midtertaarnet) og gav hovedsagelig Slottet det Præg, som det trods Trearskrigens Ødelæggelser med paafølgende Istandsættelser af Frederik den Tredje, samt Frederik den Fjerdes Modernisering af den vestre Fløj, beholdt, indtil det den 30. Marts 1808 gik op i Luer, og nu henstaar Koldinghus som Danmarks største og interessanteste Slotsruin.

HISTORISKE BEGIVENHEDER PAA KOLDINGHUS.

Koldings ælste Sej.

Anden og Grev Geert, Valdemar Atterdag (ved Ridder Erland Kalv)* og Greverne Henrik og Klaus, Erik af Pommern og Hertuginde Elisabeth, Christoffer af Bayern og Hertug Adolph, Chri-

Saalænge Slottet har eksisteret, har det jævnlig været beboet af de danske Konger, og mangen vigtig historisk Begivenhed er foregaaet paa dette mindre Sted, særlig er mange Afgørelser vedrørende Sønderjylland truffet her, saaledes imellem Kong Erik Plovpenning og Hertug Abel, mellem Christoffer den Første og Hertug Valdemar, Erik Menved og Ditmarskerne, Christoffer den

* Kong Volmer sad i Halle
En Kvæld paa Koldinghus
Med sine Hofmænd alle
Og tømte gyldne Krus.

(Visen om Ridder Kalv
af Chr. Winther.)

stian den Anden og Hertug Frederik og imellem danske og hollandske Rigsraader 1533.

I 1544 foretog Christian den Tredje imod Joh. Rantzau Raad den skæbnesvangre Deling af Hertugdømmerne med sine Halvbrødre Hans og Adolf, saaledes at Kongen beholdt den sønderborgske Del, hvilket gav Anledning til saa mange Stridigheder. Kong Christian den Tredje og særlig hans 2 nærmeste Efterfølgere har med Forkærlighed opholdt sig paa Koldinghus; derom vidner den fortsatte Række af Festligheder og historiske Begivenheder, som har fundet Sted her under disse Renæssancetidens Konger, som gjorde Koldinghus til Hovedsædet for denne pragtelskende, stærktlevende Tids Hofliv. Her modtog førstnævnte Konge Meddelelsen om det fynske Oprør Anno 1534, og om Sejren ved Helsingborg det følgende Aar. Efter de kongelige Troppers Sejr over Bondehæren ved Aalborg sad Skipper Clement i 2 Aar som Fange paa Koldinghus, indtil han i Aaret 1536 henrettedes i Viborg.

Den 25. Marts 1545 fødtes paa Koldinghus Prins Johannes (Hertug Hans den Yngre), Stamfaderen til den Sønderborg-Lyksborgske Linje, som nu beklæder Danmarks Trone, og den 29. Juni 1546 fødtes Prinsesse Dorothea, Stammeren til det engelske Kongehus (gift med Hertugen af Brunsvig-Lüneborg).

Den 13. December 1558 udstedtes paa Koldinghus Kong Christian d. Tredjes Koldingske Reces (udarbejdet af Børge Trolle og underskrevet af Herluf Trolle og andre af Rigets Raad), som indbefattede alle de Recesser, Kongen siden 1547 havde ladet udgaa, „forthi samme Recesser haffue gjort hos wanwittige Herritsfogetther oc Dommere Beswering forthi att the ikke kunde wide thennom thereffther att rette.“

Baade Kongen og Dronningen var ivrige Lutheranere og førte livlig Brevveksling med de tyske Reformatorer om lærde theologiske Spørgsmaal, ligesom der ogsaa tildeltes Luthers Enke en aarlig Understøttelse; Christian d. 3. kaldes derfor ogsaa Reformationskongen og Danmarks allerkristeligste Konge.

Anno 1559 den 1. Januar døde paa Koldinghus Kong Christian den Tredje, om hvis Endeligt berettes, at han først tog en hjertelig Afsked med sin Kantsler Johan Friis, takkede ham og bad ham bistaa Prins Frederik med Raad og Daad, hvorpaa han lagde Hænderne paa Prins Hans' og Prinsesse Dorotheas Hoveder, medens de, knælende ved Dødssengen, modtog hans Velsignelse, derefter tog han Afsked med Dronningen og Hofpræsterne, der var hos ham til hans Død. Prins Frederik kom paa Grund af Modvind først et Par Dage efter Kongens Død til Kolding, og

Prins Magnus var hos Kurfyrst August af Sachsen. Under Led-sagelse af den udvalgte Konge, Hertugerne af Holsten, Rigets Raad og dets fornemste Adel førtes Kongens Lig til St. Knuds Kirke i Odense, hvor Bisættelsen fandt Sted med Taler af Dr. Niels Hemmingsen ved Københavns Universitet, Livlæge, Dr. Jacob

Dronning Dorothea.

Bording og Hans Thomassen i Ribe. 2 Aar senere bragtes Kongens Lig til Roskilde Domkirke. Om denne Konge siger Kæmpevisen saa smukt:

Vi kunne fornemme baade aarle og silde,
At hvo vel lever, dør aldrig ilde.

Dronning Dorothea, som efter Kongens Død til sit Underhold

havde Indtægterne af en Mængde Byer, Slotte, Lehn og Herreder i Landets forskellige Egne, foretrak at bo paa Koldinghus og blev nøje knyttet til Byen og dens Befolkning, som hun gjorde vel imod paa mange Maader. Saaledes opførte hun en Latinskole og anvendte mange Penge paa et Saltværk. Endvidere anlagde Enkedronningen en smuk Lysthave med Springvand langs Slottets Sydside samt den til Bramdrup Skov stødende Dyrehave o. a. m.

FESTLIGHEDER PAA KOLDINGHUS.

Kongebornenes Daab gav Anledning til store Festligheder, som den daglige Hofholdning ikke kunde magte, hvorfor Lehns-mændene, fjærnt og nær, sattes i Aktivitet med at fremskaffe alle Slags Fødemidler, ligesom flere Adelsfruer blev indbudt til at møde med alle mulige Udstyrsgenstande, for dermed under Dronningens Tilsyn at smykke Slottets Sale og Kamre samt Raadhuset og andre Huse i Byen, der maatte tages i Brug til de mange fornemme Gæster med deres Følge. En Del ansete Borrisiker (Borgerkoner) fra Nabobyerne fik Ordre til at møde med Køkkentøj og Bordopdækning, som de selv maatte tage vare paa og sørge for at bringe tilbage til Ejermændene, saa det har for manges Vedkommende ikke været nogen ublandet Glæde at komme til Fæst paa Koldinghus. At Kongen selv tog disse Fester meget højtideligt og alvorligt, ses blandt andet deraf, at han i Anledning af Prinsesse Annas Forlovelse med Hertug August af Sachsen holdt Turneringsøvelser paa Rendebanen i Kolding med de til hans Følge udvalgte Adelsmænd i Anledning af den Turnering, som skulde holdes i Turgau ved Formælingsfesten. I sine Indbydelsesbreve til Mogens Gyldenstjerne paa Dragsholm og til Peder Bilde paa Helsingborg Slot giver Kongen meget detaillerede Ordre angaaende Dragter og øvrige Udstyr, saavel for Herrerne som for deres Svende og Heste. Da Kongens Følge brugte 513 Heste, foruden 138 Heste til Rustvognene, har det sikkert været et stateligt Brudefølge, der i Aaret 1548 med Prinsessen, Dronningen, Hertug Hans den Ældre og Frøken Dorothea (Kongens Søster) i Spidsen drog fra Koldinghus til Sachsenland. — En historisk Vise om Bryllupet i Turgau den 7. August 1548 findes i Karen Brahes Bibliotek i Odense.

I Anledning af Kongens Søster, Frøken Elisabeths Trolovelse paa Koldinghus med Hertug Magnus (Mogens), Biskop af Schwerin, skrev Kongen til ovennævnte Mogens Gyldenstjerne:

„Christian mett Gudz Naade Danmarkis, Norgis, Wendis och Gottis Konning o. s. v. Wor sønnerlige Gunst tilforn. Wiider, att wii udi the hellige Trefoldighedz Naffn agte at gjøre Høgborne Frøyken Elisabeths o. s. v. wor kiere Søsters Brøllup och Høytidt mett Høgborne Første och Herre Mogens Hertugen aff Mecklenborg o. s. v. paa vort Slott Kyll. — — — — Thii bede wii ether och begere — — — — att I theremodt klede ethers Suenne udi wor Farffue och Hoffkledning, som schulle were liusgule Kiorteller och wiide schorne, epter som nu Brug er, och langs paa Ermerne mett try forlorne Streg huitt, brun och Liffarne indsyde, och Farffuen udi thet ene Erme schal være grøn mett ett huitt Rym och brune Bochstaffuer udi, och omkring samme huiide Rym schall gaa en brun Snor og imellem samme grønne Farffue udi Ermet og thet gule Klede paa begge Siider, schal syes try smale Streg, huitt, brun og Liffarne. Tesligeste gule Hetter udi ligemaade mett try Streg neden bebremmet och gule Hatte efter thett Müster, som wii nu ether tillschiche. Thersom I ville lade Ermerne paa samme ethers Suennes Kiorteller udschiere thet schall staae till ether sielff. Hosene och Troyerne maa I lade gjøre aff huadt Farffue, I wille och bedst bekomme, och att I sielff for ethers Person lade gjøre ether en sort Fluels Paltzrock om I then icke tilforn haffue, att riide udi, och ellers therforuden tage ethers beste Kleder og Klenodier mett ether och i thet allerbeste Maade udrøste ether mett gode Heste och gode forstandige Suenne, som ingen Drancker eller Møtemagere ere, att riide och gaae, oss och Hochmelte wor kiere Søster til Ere, mett eblantt thet møgle fremmede Folck, som tiidt formodendis worder. Och schulle samme ethers Suenne føre Røg Kreffit och Schytt Harnesche mett Rør eller Knebelspiudt. Och achte wii till samme Høgtidt at lade holde Renne, Stickent och Tornerent, att I therfore schicke ether epter os till Ehre att renne o. s. v. Schreffuet paa wortt Slott Kiøbnehaffn Søndagen nest efter wor Herres Himmelfardt Dag Aar MDXLIII. Vnder wortt Signett.“

x

FREDERIK DEN ANDENS HOF PAA KOLDINGHUS.

Kong Frederik den Anden har med særlig Forkærlighed holdt sit muntre Hof paa Koldinghus; derom vidner de mange forskellige Regeringshandling og Fester, som fandt Sted her under denne Konge, hvoraf kan nævnes Bryllupet i 1569 for Hertug Hans af Holsten og Hertugen af Brunsvigs Datter Elisabeth, og

Kongens ejendommelige Rolle som Fredsmægler mellem de tyske Teologer.

Den 25. August 1573 fødtes Prinsesse Elisabeth, den 30. December 1578 fødtes Hertug Ulrich og den 8. April 1580 fødtes Prinsesse Augusta, i hvilken Anledning der gjordes endnu større og mere glimrende Fester end ved lignende Lejligheder i Christian den Tredjes Tid. Ved Prinsesse Augustas Daab var efternævnte Fyrster med Følge til Stede: Hertugen af Pommern, Ærkebispnen af Brunn, Markgreven af Brandenburg, Hertug Johan den Yngre af Holsten, Markgreven af Baden, Hertugen af Würtemberg og Mümpelgaard og Grev Johan af Oldenburg. Ved Prinsesse Elisabeths Daab fungerede Hertugen og Hertuginde af Mecklenborg, 7 Rigsraader, 40 Adelsmænd og 5 Adelsfruer, foruden en Mængde andre Gæster. I Aaret 1579 gjorde Kongen nogle Hofsinders Bryllup, og blev da blandt andre Magistraten i Odense beordret til at sende til Koldinghus 300 Tinfade, 200 Tintallerkener, 60 Skiveduge, 29 Kedler hver fra 3 Tønders til 1 Fjerdings Indhold o. m., samt desforuden besørge bagt i Byen og forsendt til Kolding 5 Læster (à 12 Tønder) Skonrogger og 12 Centner Hvedebrød og Kringler. At det ved disse og lignende Lejligheder er gaaet lystigt til paa Koldinghus, ses ogsaa af Visen i Anledning af Sejren over Ditmarskerne:

„Kong Friderich hand sidder paa Koldinghus,
Hand holder med sine Suenne et godt Rus.
De Dytmarsker Herrer, de have deres Liv forlaaret.“

Saa det var sikkert ikke uden Grund, naar den kongelige Hofpræst og Historiograf Anders Sørensen Wedel i sin Ligrædiken over Frederik den Anden udtalte: „Dersom hans Naade kunde havt Aarsag for fremmede Fyrsters og Legaters og andre gode Mænds daglige Omgængelse at holde sig fra den skadelige Drik, som nu over Alverden iblandt Fyrster, Adel og Menigmand altfor gængs er, da synes det for menneskelige Øjne og Tanker, at hans Naade kunnet levet mangen god Dag længer“.

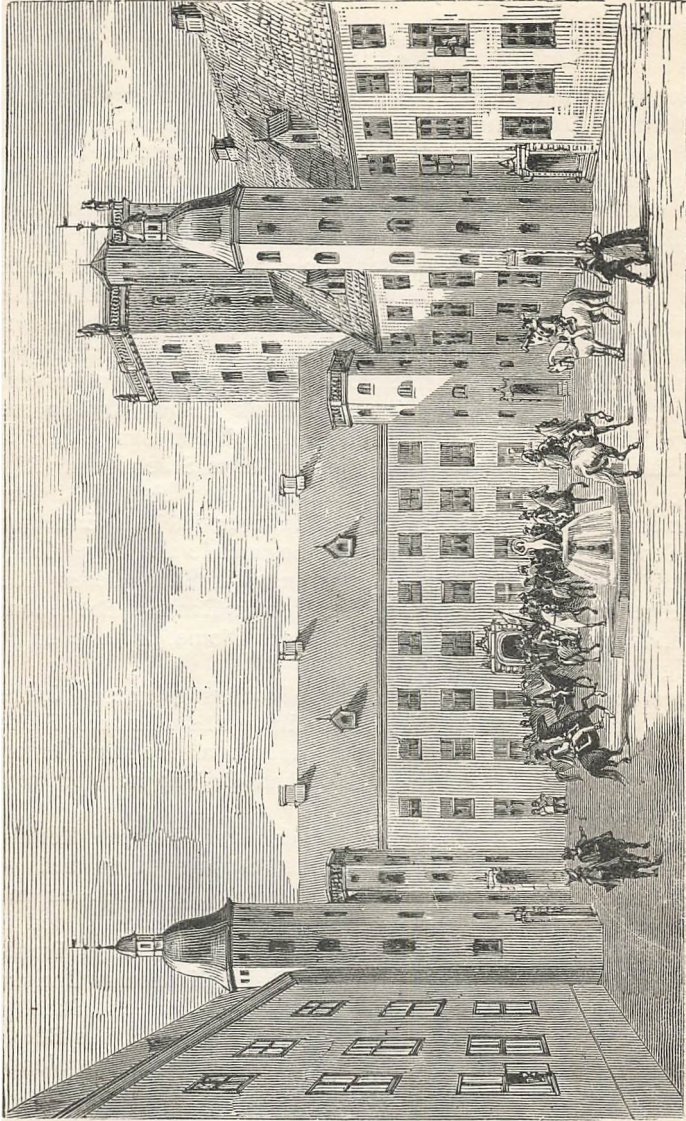
Anno 1588 den 29. Februar var Kong Frederik den Anden for sidste Gang i Kolding paa Tilbagerejse fra Sønderborg, hvor han havde overværet Hertug Hans' Bryllup og derefter Fyrsten af Anhalts Bryllup paa Haderslevhus. Den 4. April døde Kongen paa Antvorskov.

CHRISTIAN DEN FJERDES TID.

Kong Christian den Fjerde tilbragte navnlig en stor Del af sin Barndom og Ungdom paa Koldinghus, og det er sandsynligt, at Grunden til denne Konges første Uddannelse i Sømandsskab snarere er lagt her end paa Skanderborg Sø (Troels Lund: C. 4.s Skib). I Frederik den Andens Instruks af 24. Marts 1583 til Lehnsmanden Henrik Belov angaaende sin seksaarige Søn, Hertug Christians, og „Tugtimesteren“ Hans Mikkelsens Ophold paa Koldinghus hedder det blandt andet, at han skal lade koge „till huer Maaltid, Middag og Aften otte Retter, og befalle og have Tilsium med, at eblandt samme Retter 4, 5 eller flere effter Leilighed blive synderligwell kogitt og tilflydt for Høibemeldte wor kiere Søns egen Person“. (Den 10de Februar gjorde Kongen Henrik Belovs Bryllup med Jomfru Elisabeth Skram.) I den følgende Tid kan man følge Prinsens Færd paa Koldinghus ved Hjælp af hans Stilebøger (i Rigsarkivet), men efter Frederik den Andens Død blev Koldinghus Skuepladsen for en Uendelighed af Intriger imellem Enkedronning Sophie og Formynderregeringen angaaende den unge Konge, og Stridigheder med Gottorp, hvori navnlig Statholderen i den kongelige Del af Hertugdømmerne, Henrik Rantzau Breitenburg og Lehnsmanden paa Haderslevhus, Hans Blome, spillede en betydelig Rolle.

Den 30. Januar 1596, kort efter sin Tronbestigelse, gav Kongen i et Brev til Enkedronning Sophie sit Minde til sin Søsters, Frøken Augustas, Formæling med Hertug Adolph af Holsten-Gottorp. Samme Aar, den 15. Februar, holdt han Bryllup her for tre af sine fornemste Adelsmænd.

Anno 1616 den 2. December var der stor Fest paa Koldinghus, da Hertug Frederik forlenedes med Slesvig. „I en med rødt Fløiel betrukken Sal var, under en forgyldt Himmel, en med Gyldenstykker prydet Trone opreist paa en Forhøining med tre Trin beklædte med Engelsk. Da Kongen havde bestegit Tronen, frembares Regalierne paa røde Fløiels Puder, Kronen af Christian Friis, Sværdet af Jørgen Lunge, Septeret af Albrecht Skeel og Rigsæblet af Steen Brahe. Derefter indtraadte Hertugens Befuldmægtigede og faldt paa Knæ for Tronen, hvorpaa Codske Wensin, Amtmand paa Gottorp, knælende holdt en Tale, som besvaredes af Chr. Friis, og forøvrigt foretoges de samme Ceremonier som ved Johan Adolphs Forlehning i Odense 1580.“ Da denne Højtidelighed var forbi, slog Kongen 12 Adelsmænd til Riddere af den væbnede Arm paa Grund af deres mandhaftige Bedrifter i Kalmar-

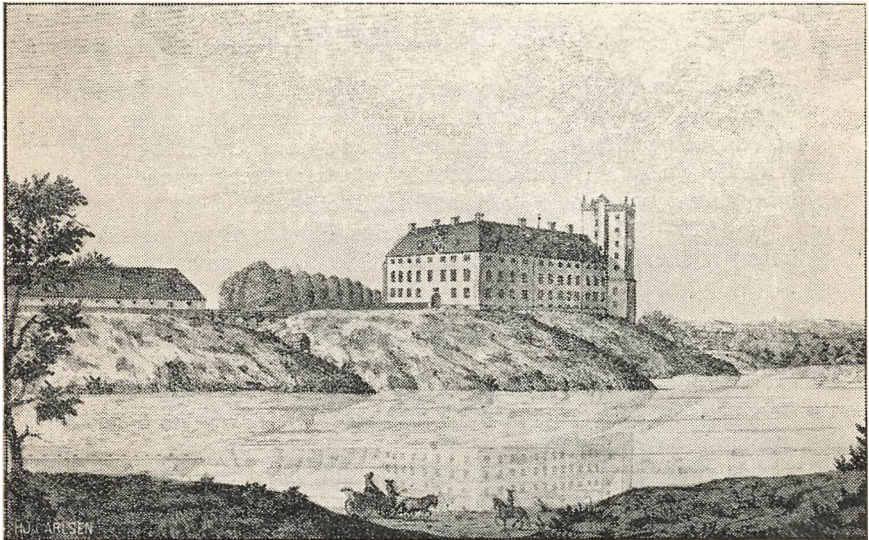

Stottet indvendig før Branden.

krigen, hvorpaa disse Riddersmænds Navne under Paukers og Trompeters Lyd udraabtes af kongelige Herolder. Tilsidst anrettedes i Salen et kongeligt Taffel. I de følgende Aar holdt Kongen jævnligt Rigsraad og Herredag i Kolding.

Den 30. September 1633 indfandt sig paa Koldinghus Hertug Frantz Albert af Sachsen-Lauenborg og anholdt om den skønne Eleonora Christines Haand, men Korfütz Ulfeldt havde allerede for fem Aar siden faaet hendes Ja.

Aar 1634 blev den udvalgte Prins (Chr. 5.) formælet med den sachsiske Prinsesse Magdalena Sibylla; hun ledsagedes fra Segeberg til Rendsborg af den holstenske Adel og derfra til Kolding af den slesvigske, hvor hun modtoges af den danske Adel.

Slottet før Branden.

Efter Christian den Fjerdes Død ophører Koldinghus at være Residensslot. Slottet istandsættes vel under Frederik den Tredje, tildels med Materialet fra det i 1644 ødelagte Haderslevhus, men det benyttedes under Enevoldskongerne kun til kortere Ophold og naar Pesten hærgede Hovedstaden.

Medens Pesten Anno 1711 rasede i København, og Enkedronningen tilligemed den regerende Dronning drog til Oldenburg,

tog Kong Frederik den Fjerde Ophold paa Koldinghus, hvor der førtes et muntert Hofliv med Maskerader, Karruseller og andre Festligheder, under hvilke Kongen blev forelsket i den smukke og livlige Komtesse Anna Sofie Reventlow, og lod sig vie til hende ved venstre Haand paa Skanderborg Slot, hvorhen hun var flygtet — fra sin Moder paa Clausholm — med Kongen i dennes Vogn, efter at han havde aflagt Storkanslerinden flere forgæves Besøg uden at maatte faa Datteren i Tale.

I Anledning af Englændernes Overfald i 1807 blev den syge Kong Christian med Hoffet og Statsraadet sendt til Koldinghus den 15. August og blev der til 11. September s. A., da Residensen forlagdes til Rendsborg.

KOLDINGHUS UNDER KRIGENE.

Trediveaarskrigen og Svenskekrigen var en sand Rædselsperiode og Trængselstid for Slottet og Byen, som hærgedes baade af Venner og Fjender, saa der vel kunde være Anledning til med A. Gødeke i hans „Turteltäubchen“ at bede: „Ach! mach uns frei insonderheit von der Polakken Freundlichkeit“.

I 1627—28 hærgede Wallensteins Horder Byen og Slottet, herom vidner Inskriptionen paa en Kirkeklokke, støbt 1628:

„Da Jylland var ved Krigsmænds Magt
Af Keiserens Folk nær ødelagt.“

I 1644 ødelagdes Haderslevhus og erobredes Koldinghus af Thorstenson, som tilligemed Wrangel besatte Jylland og tog, hvad Tyskerne havde levnet.

Da Karl Gustav i 1657 fra Polen faldt ind i Danmark, brandskattede han ved sin Staldmester, som opholdt sig paa Koldinghus, Ribe og erobrede Frederiksodde. Da Karl trods Freden i Roskilde den 26. Februar 1658 ikke forlod Landet, men begyndte Krigen igen og besatte Koldinghus, blev Slottet stormet af „vore Venner“ Polakkerne den 25. Decbr. samme Aar, hvorom den polske Adelsmand Johan Chrysostomus Passek i en storpralende, men vistnok højst upaalidelig Beretning, fortæller, at der fra de nærmeste Landsbyer var tilvejebragt 500 Økser, som fordeltes imellem „Fahnerne“ og Fodfolket, ligesom enhver skulde bære et Knippe Straa foran sit Bryst til Værn imod Geværkuglerne. Da Svenskerne kun havde et Compagni Soldater i Slottet, og dette aldeles ikke var i virkelig Forsvarsstand, medens Polakkerne raadede over 1 Regiment

Fodfolk, 4 Eskadroner og 300 Mand af Janitcharlivvagten, var Partiet jo højst ulige, men Svenskerne svarede modigt paa en Opfordring til Overgivelse: „Gører hvad I behage og hvad I som Krigere finder for godt; vi have ikke i Polen været bange for Eder og ville endnu mindre være det her“, og begyndte Skydningen.

Efter at de polske Jesuiterpræster havde ophidset Soldaterne til Hævn over Svenskerne, som i Polen havde forhaanet og vanhelliget Helgener og Helligdomme, og lovet dem Usaarlighed eller *i værste Fald* Syndsforladelse, sprængte Feltherren Czarniezki frem og raabte: „Guds hellige Navn bevare Eder! Trænger frem, og naar I ere komne over Graven, saa iler i fuldt Løb under Murene, hvor I ere sikre“. Nu stormede nogle under Afsyngelse af Salmen „*Lover Ærens Konge*“, og det berettes, at ikke en Sjæl faldt af disse, hvorimod der af de øvrige fattedes hver tiende Mand. Under Overgangen gik der Ild i nogle af Straaknipperne, hvorfor mange af dem kastedes i Graven, hvilket lettede de bageste Rækkers Fremtrængen, „men den, som havde beholdt sit Knippe, fandt Beskyttelse derved, og i somme fandtes mangen Kugle, der næppe var trængt ind til dets Midte“. Skønt Kuglerne „fløi som Hagel“, og mangen Polak maatte bide i Græset, naaede man dog hurtigt frem til Slotsmurene og begyndte med Økserne at hugge Jernstængerne ud af de nederste Vinduer under stadig Skærmydsel med Svenskerne, som dog tilsidst maatte vige for Overmagten, og under et fortvivlet Haandgemæng igennem de hvælvede Kælderrum naaede begge Parter op i Slotsgaarden, hvor Svenskerne forsøgte en sidste Modstand, men efter en morderisk Kamp blev de fleste uden Pardon, under raa Grusomheder, nedsablede, og kun en lille Flok reddede sig for en kort Tid op paa Kæmpetaarnets Tag, hvorfra de, i Følge en dansk Beretning, af Polakkerne blev styrtede i Slotssøen, men Passek lader Taarnet med Svenskerne springe i Luften paa Grund af, at en Soldat under Plyndringen af Slottet var gaaet ind i Krudtkammeret med tændt Lunte ved sit Skydevaaben, hvorfra en Gnist var falden i en aaben Krudttønde, som saa havde foranlediget Taarnets Sprængning og sendt Svenskerne saa højt tilvejs, at de blev usynlige for Øjet, indtil de „*som Frøer*“ faldt ned i Slotssøen. Da denne Sprængning af Kæmpetaarnet hverken omtales af samtidige danske eller svenske Forfattere og heller ikke finder Hjemmel i Byggeregnskaberne fra den Tid, faar denne dramatiske Slutning paa Polakkernes Erobring og Plyndring af Koldinghus staa for Hr. v. Passeks Regning, tilligemed hans øvrige, tilsyneladende omstændelige, men pralende, svulstige og

højest fantastiske Beskrivelse af hans og hans Kammeraters „Tapperhed og Fromhed paa denne højhellige Juledag“, hvorom Pastor Fyhns Bog indeholder en udførlig og læseværdig Beskrivelse, som Pastoren dog selv tager Afstand fra, særlig Passeks Beskrivelse af Kæmpetaarnet: „Med stærkt forgyldte Messing Tagrender, stærkt forgyldte Figurer af samme Metal paa Hjørnerne (som bekendt er de af Sandsten) og andre Figurer af hvidt Marmor, *ret som de vare levende Mennesker*“ (en af dem kalder han Kommandantens Frue).*

LEHNSMÆND PAA KOLDINGHUS.

Iblandt Lehnsændene paa Koldinghus findes mange af den danske Adels ypperste Navne.

En af de tidligst kendte er „Dominus Petrus“, 1278—79 (Broder til Rane Kammersvend), senere nævnes Morten Jensen Gyrsting (1437), bekendt for sit tapre Forsvar af Flensborg fra 1427—31. Timme Nielsen Rosenkrantz (1452—57). Mogens Galt til Rudbjerg (1487). Niels Eriksen Rosenkrantz (1487—1516). Oluf Nielsen Rosenkrantz (1516—23) forsvarede Koldinghus, for Chr. II, imod Hertug Frederiks — Fr. I — Feltherre Johan Rantzau. Holger Rosenkrantz til Boller (1523—27) faldt i Slaget ved Svenstrup imod Skipper Klement. Mogens Bilde (1527—36). Kai

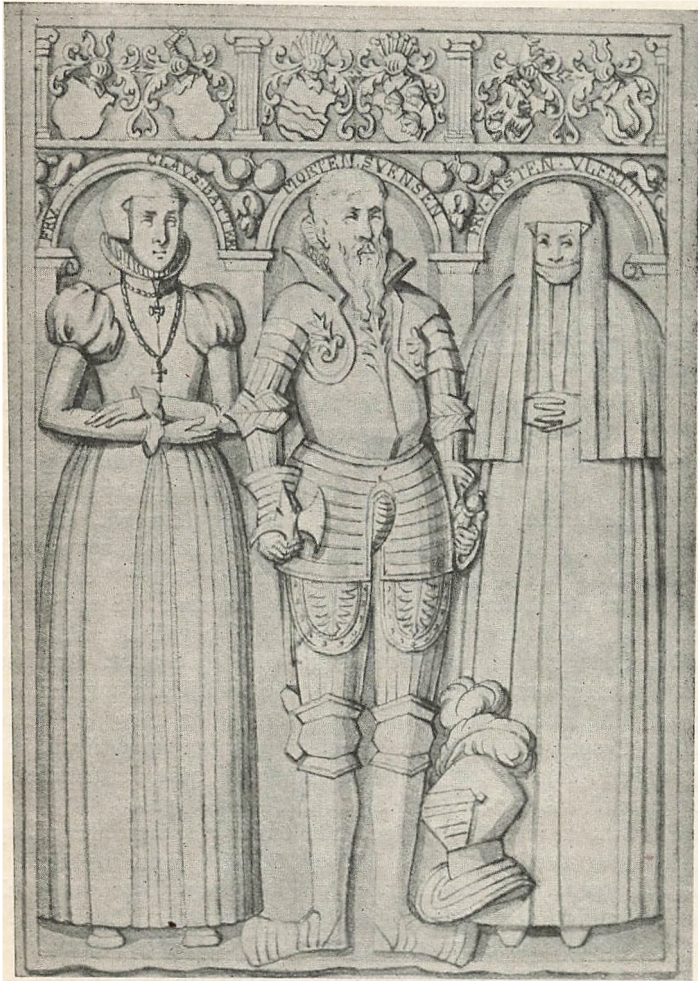

Jørgen Rosenkrantz Segl.

Rantzau (1536—42). Christoffer Lindenov, ejede Fovslet og

* I Biskop Jens Bircherods Optegnelser om Slottets Indtagelse meddeles, at „hine furibundi Poloni“ styrtede en Del af Svenskerne hovedkulds ned fra det øverste af Kæmpetaarnet, men Historikeren Frederik Schiern, som meddeler Passeks „Krigshistorier“ fra Danmark, synes derimod at tage alt for gode Varer (Hist. Studier 1841), uagtet Passek „i December Maaned med sine Dragoner til Hest svømmer over Alsund, efter at have gjort Holdt paa en Revle midt i Sundet for at udhvile sig, og straks ved Landingen driver Svenskerne foran sig som Støv, idet Polakkernes Pistoler Varer (med brændende Lunte?), som de havde stukket ned ved Halskraven under Svømningen, gjorde en frygtelig Virkning.“ At Passek lader Svenskerne, ved Slottet Sandomir, sprænge en bereden Adelsmand, Hr. Baboli, saa elegant i Luften, „at han med sin Hest kastedes over Weichselfloden, uden at tage Skade“, har Professorens muligvis oversat, da han gav ham det Vidnesbyrd, „at han (Passek) overalt, hvor vi kunne kontrollere ham, røber en ualmindelig Ærlighed“.

Drederup — Ligsten i Ødis Kirke over ham og hans 2 Hustruer: Margrethe Bilde og Ide Rantzau. Iver Krabbe (1545—55). Den

Gravstenen over Morten Svendsen og hans Hustruer.

lærde Jørgen Rosenkrantz (1555—59), senere Rigsraad og Medlem af Formynderregeringen under Chr. IV's Mindreaarighed. Enkedronning Dorothea gjorde 1559 hans Bryllup paa Hønborg

med Dorothe Lange fra Brejning og forlenede ham med Dronninglund. Med Kong Fr. II tilbyttede han sig Rosenholm, som han opbyggede og befæstede. Medens Dronning Dorothea havde Koldinghus og Hønborg som Livseje, var Paul Huitfeldt og Morten Svendsen (Bølle) hendes Lehns mænd; sidstnævnte, som senere blev Kong Fr. II's Lehnsmand, blev begravet i Kolding Kirke Aar 1574. Derefter kommer Vincent Juul fra 1574—77. Laurids Skram (1577—79). Sidstnævntes Svingerson, Henrik Belov, fra 1579—85, som kom hertil i Anledning af Fr. II's Ægteskab med en Meklenborgsk Prinsesse, havde som Tysker lidt ondt ved at finde sig tilrette i danske Forhold, men var ellers en brav Mand, der stod højt i Fr. II's Gunst og bl. andet havde Opsynet med Chr. IV's Opdragelse paa Koldinghus.

Den mest berømte af Lehns mændene paa Koldinghus var **Caspar Markdanner** (f. 1533, d. 1618), som i Følge et Manuskript i Ribe Stifts Arkiv skulde være en Søn af Kong Christian den Tredje, og Moderen, en Bondepige fra Andst. Manuskriptet melder: „der Printsen en Sommerdag drog paa Jagt i kgl. Maje-stæts Wildtbane, mødte hannem i Ertskov en ung Bondepige, af et ærligt og skønt Udseende. Hand fandt Behag i hendes Aasiun og spurgte hende, huo hun var och huorhen hun gik. Hun forklarede, at hun var en Skomagere Datter af Andst, som brachte en Krucke med Jordbær til Byen. Printsen huede hendes Tale saa vel, at han befoel hende at bringe Bærrerne i Stegerset paa Slottet og siden hente sin Løn. Saaledes begaff det sig, at bemeldte Qvindes Person flere Gange kom til Slottet. Och fandt Printsen mere och mere Behag i hende, indtil han tog hende til sig og affledte med hende en Søn, som siden blev den berømmelige Caspar Markdanner. Printsen lod det unge Barn holde til boglige Konster og begavede Moderen qvit og frit med en Bondegaard i Andst Sogn.“ Saa vidt Manuskriptet.

Efter at have faaet en god Skoleundervisning, blev Caspar Markdanner sendt til Udlandet, og besøgte Frankrig, Spanien, Italien og senere Tyskland, hvor han i 10 Aar tjente under Kejser Maximilian den Anden og af denne ophøjedes i Adelsstanden. Senere tjente Markdanner Hertugen af Gottorp, hvorefter han kom til at tjene sin Halvbroder, Kong Frederik den Anden, som Køgemester og som Lehnsmand paa Koldinghus. Senere skænkede Kongen ham Rønninge Søgaard, i hvis Kirke han blev bisat tilligemed sin Hustru Sophie Oldeland til Weilegaard paa Fyn. (En Afstøbning af deres Ligstene findes i Musæet.) Caspar Markdanner var en dygtig og anset Mand, som styrede

Caspar Markdanner og Sophie Oldelands Gravsten i Rønninge Kirke.

Koldinghus Lehn fra 1585 til 1617. For sin lange og tro Tjeneste skænkede Kong Christian den Fjerde ham Brunlaug og Nummedals Lehn i Norge paa Livstid. Caspar Markdanner var „Stifter og Bestyrer af flere gavnlige Indretninger“. Ligeledes viste han sin Sans for Oldtidsminderne ved at fredlyse Kong Gorms og Dronning Thyras vanrøgtede Gravhøje. Se iøvrigt Søren Iversen Vinums Ligprædiken over Caspar Markdanner.

Da Enevoldsmagtens Indførelse havde knækket Adelens Overmagt, bortfaldt Lehnsvæsnet, og Sten Bilde til Kjærsgaard (1653—61) blev saaledes den sidste Lehnsmand paa Koldinghus, som derefter beboedes af Amtmændene for Koldinghus — senere Vejle — Amt, indtil 1773, derefter havde forskellige Amtsforvaltere Lokaler paa Slottet indtil Slotsbranden. Den sidste Be-

A. C. Hwiid.

P. M. Hwiid.

falingsmand paa Koldinghus var Oberst P. M. Hwiid, som under Branden var ved sit Regiment i Køge, men hans Frue optraadte med Ro og Omtanke under denne frygtelige Begivenhed.

{ SAGN, DER KNYTTER SIG TIL KOLDINGHUS.

Der fortælles adskillige „Sagn“ om det gamle Slot, men de fleste er Genfortællinger andetsteds fra.

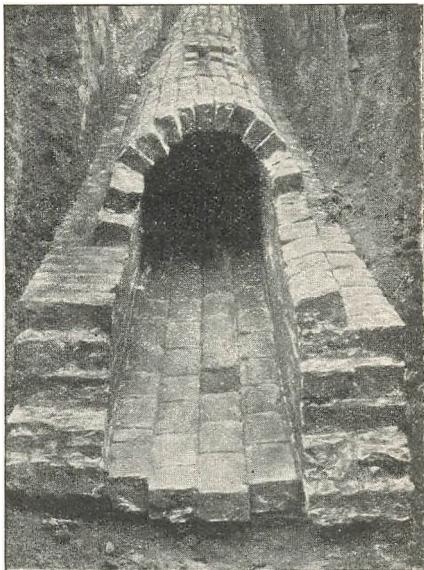
Saaledes er der Sagn om den fangne Konge, der med sin Finger pløjede en Rille langs Bordkanten omkring Midtersøjlen i sit Fængsel (Christian II paa Sønderborg Slot), og om „Svenskekældereren“, hvor Kong Albrecht skulde være holdt fangen af Dronning Margrethe og ført op i Slotsgaarden, naar Dronningen steg til Hest, for at tjene hende som Fodskammel. (Som bekendt holdtes han og hans Søn Erik, efter Slaget ved Falkøping, fangne

paa Lindholm Slot i Skaane fra 1389 til 1395, da de løslodes i Følge et med Dronning Margrethe afsluttet Forlig, og vendte tilbage til Mecklenburg.) Selvfølgelig haves ogsaa Sagnet om „den indmurede Dame“, som skræmmede Slotsvagten ved at „gaa igen“, og i Kirkens Syd væg findes et Hulrum, hvori „Damen“ kunde have været anbragt, men det er tydeligt, at dette vindskæve Rum er fremkommet ved en af de mange Ombygninger, som i Tidernes Løb er foretagne paa Slottet, sandsynligvis ved Kirkens Sammenbygning med de oprindelige Mure i nordre Fløj.

„Løngangene“ under Slotssøen til Dyrehavegaard og til Graabrødreklostret har hidtil vist sig at være Kloakledninger, der stod i Forbindelse med „Hemmelighederne“ — Datidens W. C. — paa Slottets Ydermure, og som ved Afløbet fra Springvandet udskylledes i Slotsøen og i Voldgraven.

Der manglede heller ikke et Værelse med en Blodplet paa Gulvet, hidrørende fra „en myrdet Kongedatter, som den haarde Fader ombragte, efter at hun havde udstaaet den for hendes Fejltrin bestemte Straf, at danses til døde af 9 Riddersmænd“. Og det samme Sagn benyttes saa (henlagt til Aar 1558) om den højtansete, men da endnu ugifte Lehnsmand Jørgen Rosenkrantz og den ham paadigtede Datter „Christine“ i „Dansen paa Koldinghus“, som mindst af alt er historisk.

Forøvrigt staar der i Museet paa Koldinghus en Afstøbning af en med tvende prægtige Kvindebilleder prydet Ligsten fra Taulov Kirke over Fru Citzel Rosenkrantz til Høneborg (ved Snoghøj), død 1557, og Jomfru Bjirete Rosenkrantz til Nebegaard tæt derved, som vel har overlevet førstnævnte og ladet Monumentet udføre, da hendes Dødsaar ikke er anført. Disse Damer har rimeligvis ofte gæstet Koldinghus, og den skønne Jomfru Bjirete har vel nok traadt Dansen der ved festlige Lejligheder,

lige saa vel som Fru Citzel, der vides tillige med andre Adelsfruer at være indbudt af Kong Christian III til at gaa Dronningen til Haande i Anledning af Prins Johannes' Daab i Aaret 1545.

At der dansedes lidenskabeligt paa den Tid, viser Frederik II's Forbud imod Dans under Maaltidet, „fordi de Kvindfolk, som sad bag Bordet, sprang over samme imellem Retterne for at være de første paa Gulvet“. Iblandt Damer, der skal være død under Dans paa Koldinghus, nævnes ogsaa Jomfruerne Ellen von Mehlen (1587) og Gjertrud Kaas (1590), samt Karen Rosenkrantz, hvis Fader var Lehnsmand paa Koldinghus fra 1516—23, men hun døde først den 16. Oktober 1553 paa Vallø (bisat i Valløby Kirke) og har saaledes lige saa lidt med „Dansen paa Koldinghus“ at gøre som ovennævnte „Christine Rosenkrantz“.

SLOTTETS BRAND.

Medens de fransk-spanske Hjælpetropper af Regimenterne Princesa og El Rey i Aaret 1808 var indkvarterede i Kolding, ankom Prinsen af Pontecorvo (Bernadotte) den 29. Marts hertil paa en Inspektionsrejse og tog Bolig paa Slottet. Han havde til Kl. 10 om Formiddagen beordret en Revue over Tropperne, men paa Grund af Prinsens forsinkede Ankomst blev det kun til en simpel Defilering. Det fortælles, at de kuldkære Spaniere, medtagne af at staa saa længe under Vaaben i den skarpe Østenvind, har fyret for stærkt i Vagtstuekakkelovnen (med Halm, fordi Brændet var vaadt), hvorved der opkom en saa hæftig Ildløs, at det trods Vagtmandskabets og den borgerlige Brandvagts Anstrengelser viste sig umuligt at standse den. — Hvad enten Varmen fra den overhedede Kakkelovn har antændt Panelet og paa den Maade banet sig Vej til Loftet, eller Brandmændene (som Kommandantens Frue, Oberstinde Hwiid, berettede) har slaaet Hul paa Skorstenen oppe i Tagetagen for at se, om der var Skorstensild, og Luen da er slaaet ud og har antændt Tagværket, faar staa hen. Ilden ompændte snart hele Slottet, som, trods Prinsens personlige Ledelse af Troppernes ihærdige Slukningsarbejde, ikke stod til at redde.

Snart var hele Slottet et uhyre Flammehav, synligt i mange Miles Omkreds, og om Aftenen den 30. Marts var den sidste jyske Kongeborg gaaet til Grunde. Desværre havde man samlet en Del af det reddede Korn og Slotsinventariet i Kælderen under Kirken, men da Kæmpetaarnets ene Halvdel (hvis svage Sydmur formentlig var opført tildels af Træ) styrtede ned og knuste den skønne Slotskirke samt Kælderhvelvingen, blev alt ødelagt, og store Kostbarheder gik derved tabt.

RUINENS HISTORIE.

Den Del af Slotsinventariet, der var reddet, tilligemed store Bunker af Sandsten, Gulvfliser, Mursten o. s. v., lod Rentekammeret bortsælge ved 2 offentlige Auktioner i 1809, som indbragte den kongelige Kasse 2545 Rbd. 2 M. og 5 Sk. Naar man erfarer, at der iblandt det bortauktionerede, foruden mange andre Kostbarheder, var tre Gobeliner, der skal have hængt i Christian den Tredies Soveværelse, og hvoraf det ene forestillede Dronning Margrethe til Hest, maa det unægtelig vække Forundring, at Myndighederne kun fandt Anledning til at udtage „4 Lp. Arrestantjern og 9 Skp. 17 Lp. 11 Pd. Bly“. Billedet af Dronning Margrethe fandtes endnu i 1864 hos en Mand i Fredericia, og skal efter hans Død være solgt til en omstrejfende Opkøber for 2 Kr., hvorefter det formentlig er gaaet til Udlandet. Fontæneens Kobberstatue stod i flere Aar i Slotsforvalter Christensens Lejlighed (de hvælvede Rum i den nordre Fløj nærmest Kirken, som efter Branden var overdækkede med et Halvtag — senere blev der bygget et straatækt Hus til ham udenfor Slotsporten).

I en lang Aarrække henlaa Slotsruinen nu uden Tilsyn, og Byens Borgere betragtede den som Fælleseje, hvor der hentedes, hvad man havde Brug for af Mursten, Jern, Sandsten o. s. v. Særlig var det en Ulykke, at „Slotssandstenen“ fik Ry for at være en udmærket Hvæssesten, som alle og hver maatte have et Stykke af, thi derved er ikke blot alle Trappetrin i Taarnene forsvundne, men tillige de prægtige Renæssance-Skulpturer, hvormed navnlig Kong Christian den IV havde prydet Kirken og andre Dele af Slottet. I Trediverne blev Ruinen endelig aflukket og den søndre Mur afstivet, men det blev dog nødvendigt at nedtage en Del af denne Mur.

Den 23. April 1849, efter at Kolding ved Middagstid var tilbageerobret af vore Tropper, var der Røre i Slotsruinen, hvor de tyske Fanger bevogtedes. Her holdt General Schleppegrell til Hest, mens vort svage Artilleri fra forskellige Punkter paa Slotsbanken forgæves søgte at række de tyske Batterier ved „Kolerahuset“, „Skovhøj“ og „Stejlebjerg“, som ubarmhertigt skød Byen i Brand, og for at undgaa Byens fuldstændige Ødelæggelse maatte han give sine tapre Soldater Ordre til at gaa tilbage.

I 1854 nedstyrkede den tredie af Kæmpetaarnets Sandstensfigurer (Hovedet findes i den af Bygningsinspektør Winstrup paabegyndte Samling af Slotsfragmenter i Kælderen til venstre for Porten), men endnu staar Herkules, med de 3 Kroner i sit Skjold, paa Taarnets Tinde, skuende ud over Nordens sydlige Grænseland.

Det over Kirketaarnets Portal i Sandsten udhuggede danske og brandenborgske Vaaben med Christian den Fjerdes og Dronning Anna Cathrines Valgsprog blev i Krigen 1864 molesteret af en højtstaaende preussisk Officer, som lod Midterpartiet tilligemed Kronen over Portalen paa Vestfløjen hugge ud af Muren og bringe ned i Byen for at sende det hjem som Krigsbytte, men paa General Gablenz's Foranledning nøjedes man med at lade det fotografere hos Aagaard, og efter Krigen blev det igen indmuret paa sin Plads. Se Omslagets For side.

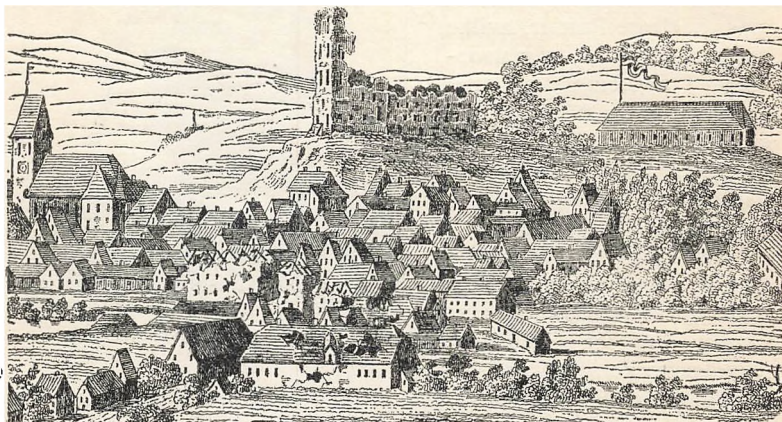
I Midten af det 19. Aarhundrede begyndte man endelig at værne de mægtige Ruiner af Koldinghus imod Tilintgørelse, og i 1867 bevilgede Rigsdagen et Beløb til Istandsættelse af Kæmpetaarnets øverste Del, ligesom der siden jævnligen er bevilget Penge til Restaurering af Ruinens mest ødelagte Partier, hvilke desværre førte til, at man opmurede næsten hele Slottet lige til Taglinjen, ja endog saa afdækkede Murene med Tagsten, hvilket unægtelig har berøvet Ruinen noget af dens tidligere Skønhed.

I 1889 blev Ruinen underlagt Kultusministeriet, som varetager dens Tarv igennem Direktionen for de danske Mindesmærkers Bevaring — Nationalmuseets 2. Afdeling —, der har ladet den bedst bevarede Del, det nordre og vestre Hus, overdække med fladt Tag og indrette til Museumsbrug, hvortil Rigsdagen beredvilligt har bevilget de fornødne Midler.

Kæmpen paa Koldinghus.

Ved velvillige Bidrag fra Kongehuset samt forskellige Institutioner og Private, ikke mindst fra Kolding og Omegn, er der da nu i den gamle Grænseborg fremstaaet et Museum med 20 stilfulde Udstillingsrum, som vel maa kaldes Danmarks betydeligste Provinsmuseum, omfattende Oldtid, Middelalder, Renæssance og senere Perioder. Ved Udeladelse af Etageadskillelser er der fremkommet et Par prægtige 12 Alen høje Sale, hvoraf den ene optager selv de største kirkelige Inventarier, medens der i det andet er opstillet 3 Fags Stykker af smukke Bindingsværksfacader, samt et Bulhus, en Mængde Bygningsfragmenter og ypperlige Modeller af Frederiksborg Slot, Fjenneslev Kirke, Hammershus Ruiner og Koldinghus før Branden. Ved at passere Udsigts-taarnets Trappe naar man over i Vestfløjens 3. Etage, til Mindeudstillingen fra vore 2 sidste Krige, hvis righoldige Samlinger af Vaaben og Uniformer, Tryksager, Billeder og andre Minder fra „48“ og „64“ afsluttes med et illuderende Panorama fra Dybbølskansen Nr. 2. I Mellemetagen, som kun benyttes til Foredrag o. l., er opstillet en klassisk Søjlesal fra Chr. 7.s Tid med Biblioteksrum ved den ene Ende og et Samlingsværelse nærmest Indgangen, alt overført fra det gamle kgl. Bibliotek. Nederste Etage benyttes af Kolding Kunstforening som Udstillingslokale.

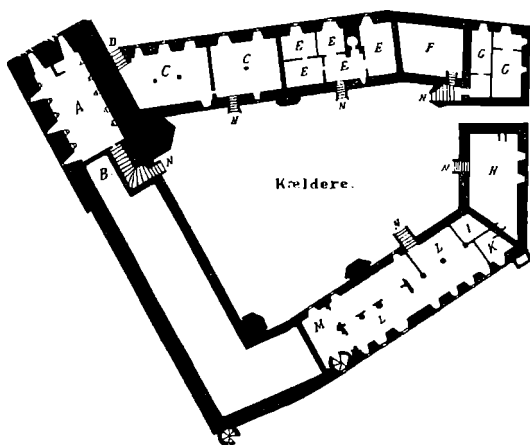

Kolding efter Bombardementet 1849.

SLOTTETS INDRETNING.

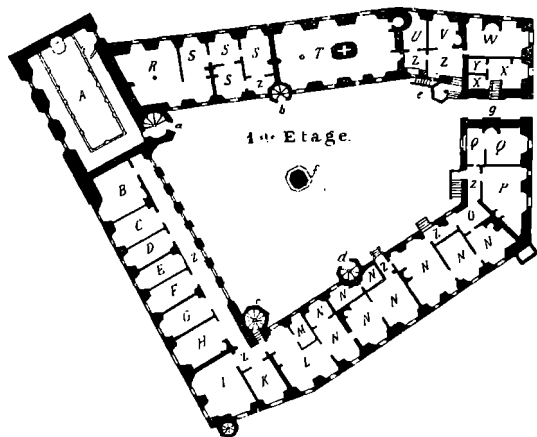
FORKLARING OVER BRUGEN AF VÆRELSENE PAA KOLDINGHUS SLOT i 1740.

(Nærmest efter C. BRUHNS Grundplaner.)

Kælderen.

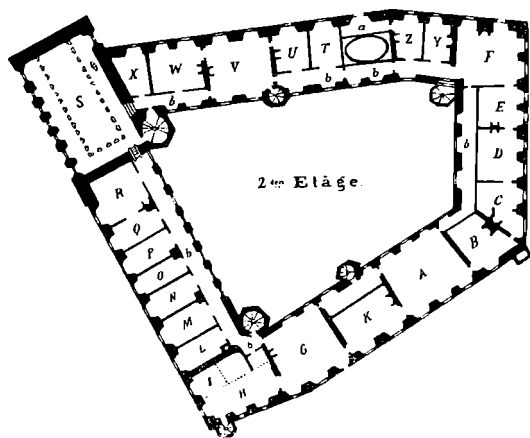
A. Kælder under Kirken, brugt som Brændekælder.	G. Brændekælder.
B. Et Ruin, hvori et Saltkar har været indmuret.	H. Amtmandens Brændekælder.
C. Materialkældere.	I. Mund-Vinkælder.
D. Trappe til den svenske Kælder.	K. Værelse for Kælderbetjentene.
E. Hof-Bageriet.	L. Hof-Vinkælder.
F. Et mørkt Fængsel.	M. Amtmandens Kælder.
	N. Kælder-Trappe.

Første Etage.

Første Etage.

- A. Kirken.
- B. Dronningens Vaskepiger.
- C. Til Taffeldækketøjet. } C. IV's Kancelli.
- D. Dronningens Køkken. }
- E. Hof-Skriveren.
- F. Taffeldækkeri.
- G. Sølvkammer.
- H. Konditori.
- I. Dronningens Kammertjener Büttcher.
- K. Overhofmarchallens Tjener.
- L. Amtmandens Køkken.
- M. Spisekammer.
- N. Værelse, benyttede af Amtmanden og hans Betjente.
- O. Amtmandens Skriver.
- P. Forsamlingssal.
- Q. Amtmandens Skrivestue.
- R. Slotsforvalterens Værelse.
- S. do. do. tidligere kaldet Kancelliet.
- T. Det store Hofkøkken.
- U. Køkkenmesteren.
- V. Mundkokken.
- W. Proviansskriveren.
- X. Portnerbolig.
- Y. Arrest.
- a. Kirketrappen.
- b. Klokketaarnet.
- c. Prinsens Trappe.
- d. Kongens Trappe.
- e. Dronningens Trappe.

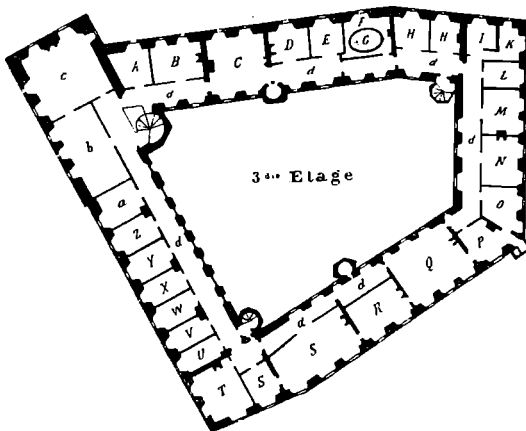

Anden Etage.

Anden Etage.

- A. Kongens Forværelse.
- B. do. Værelse.
- C. do. Kabinet.
- D. do. Soveværelse.
- E. Dronningens Værelse.
- F. do. Forværelse.
- G. Kronprinsens Værelse.
- H. do. Soveværelse.
- I. do. Kabinet.
- K. Et Værelse imell. Kongens og Kronprinsens Forvær.
- L. Hofmester von Beulwitz.
- M. Kongens Kammertjener Schrøder.
- N. Kammerjunker v. der Lühe.
- O. Kammerpage Staffeldt.

P. Hofmarchal v. Reitzenstein.	W. Hofmarchal Schlegel.
Q. Overhofmarchal von Gram.	X. Markgrevens Kammertjener
R. Overhofmester von Plessen.	Y. Kammerfrøken v. Beulwitz.
S. Kirken.	Z. Frøken Carlowitz.
T. Markgrevens Sovæværelse.	a. Køkkenskorsten (Røgekammer).
U. do. Værelse.	b. Gange.
V. do. Forværelse.	

Tredje Etage.

A. Kammer-Pager og Tjenere.	Q. Taffel for Gæster, der ikke have Adgang til Kongens Taffel (Marchalstaffel).
B. Dronningens Livskrædder.	R. Frøknernes Jomfrukammer
C. Kammerjomfruernes Spisestue.	S. Kronprinsens Kammer-tjener.
D. Kronprinsens Fyrbøder.	T. Kammertjenernes Spisestue
E. Kongens Kammerlakaj.	U. Kammerjunker Ahlefeldt.
F. Dronningens Stuepiger.	V. do. Reventlow.
G. Køkkenskorsten.	W. do. Kleist.
H. Kammerjomfruene.	X. do. Molkte.
I. Markgrevens Kavalier.	Y. Doktor Carl.
K. Dronningens Kammerpiger.	Z. Professor Scheut.
L. En Kammerjomfru.	a. Hofjunker Bahr.
M. Kammerfrøkerne.	b. Slotsforvalterens Inventarium.
N. Kammerpage v. Møsting.	c. Oldfruens Kammer.
O. Kongens Gærderobe.	d. Gange.
P. Et Værelse, hvorfra Adgang til Kloset.	

Slottets Mure er fra 2 til 5 Alen tykke, indvendig til Dels udfyldte med Kampesten og Kalk. Foruden Kælderne har Slottet haft 3 Etager, hver paa 6 til 7 Alens Højde. De 2 indvendige Hjørnetaarne samt Kæmpetaarnet havde flade Blytage med en Balustrade af Sandsten eller Træ. Klokketaarnet midt paa den nordre Fløj havde ligesom det tilsvarende Taarn paa den søndre Fløj — Kongetrappen — skifertækkede Spir. I Slotsgaardens sydøstre Hjørne, straks inden for Porten, fandtes „Dronningens Trappe“; i det nordvestre Hjørnetaarn ses nogle Sandstenstrin — „Prinsens Trappe“ — og udvendig paa samme Hjørne fandtes et rundt Trappetaarn, som førte ned til Haven, der var beliggende mod Syd. Over Slotsporten ses, hugget i Sandsten, Kong Frederik den Tredies og Dronning Sofie Amalies Navnetræk samt Kongens Valgsprog: „Dominus mihi adjutor“. Porten, som til Dels er restaureret, bestaar af 2 Lag sammenboltede svære Egeplanker, hvori der er anbragt en Række smaa firkantede Skydehuller. I Portnerboligen, som af Spanierne benyttedes til Vagstue, opkom Branden. Udenfor Museumsfløjen findes to Nedgange til Materialkældrene; i Hjørnet af den nordøstlige Kælder (nærmest Kirken) er Nedgangen til Slottets dybeste Fængsel, den saakaldte „Svenskekælder“.

Efter foranstaaende Grundplan, med Angivelse af Værelsernes Brug, sammenholdt med en af Slotsforvalter Hertz og By- og Raadstueskriver Paaby under 7. August 1770 affattet „Fortegnelse over Koldinghus med alle dets Pertinentier“, synes der paa hele det store Slot ikke at have været nogen større Festsal. Det er dog sandsynligt, at der, før Kong Frederik den Fjerde ombyggede den vestre Fløj (som endnu kaldes Riddersalsfløjen), har været Festlokaler der, og formentlig har „Salen“ da været i hele Slottets 3. Etage, ogsaa ovenover Slotskirken (hvor der i 1740 var indrettet Lokaler for Oldfruen og Slotsforvalterens Inventarium), thi der findes Slottets eneste monumentale Kamin. I Kælderen under denne Fløj ses endnu de gamle Bagerovne og sandsynligvis de ældre Køkkenlokaler m. m., men det bliver i hvert Fald uforstaaeligt, hvor Frederik den Fjerde har holdt sine berømte Fester, med mindre man ved slige Lejligheder har borttaget Skillerummene imellem de mange Smaakamre i 3. Etage og saaledes retableteret Riddersalen.

Under Chr. III og Fr. II var Kongeværelserne i Syd-Fløjens 2. Etage, hvis vestre Hjørneværelse (ovenover det gamle Kapel) nævnes som Chr. III's Dødsværelse. Chr. IV benyttede Dronningens tidligere Lejlighed i den sydøstlige Del af 2. Etage og

Dronningens Værelser forlagdes nu til Slottets nordøstlige Hjørne, medens Kronprinsen fik de tidligere Kongeværelser. Se Grundplanen af 1740.

Til daglig stod de fleste Værelser med nøgne Vægge, og kun ved Højtid og større Familiebegivenheder blev de „dragne“ med udsyede Duge, Lagener, Klæde og andre Stoffer, som man dels havde hengemt, dels laante fra Adelen og velstaaende Borgeres Huse. Dog har enkelte Værelser til Kongefamiliens Brug vistnok staaet monterede med Træpaneler og Overvæggene udstyrede med Gyldenlæder, Gobelin og andre vævede eller malede Tapeter eller med Klæde, Fløjl og lignende kostbare Stoffer, som ofte tillige dækkede Loftet, der dog ogsaa kunde være „dønniket“ (gibset) og prydet med Stukkaturarbejde eller „tavlet“ ved Hjælp af Tværbjælker og Lister, som indrammede udskarne Rosetter, Frugter og Blomster med Forgyldning og stærke Farver. Møblerne var faa og tarvelige: de nødvendigste Senge (i Almindelighed beregnet til flere Personer), nogle Borde, enkelte Stole, men navnlig Bænke og Kister. Af Messing- og Jernsager fandtes en enkelt Lysekroner, nogle Væglampetter og Stager samt Kaminbukke og Brandjern m. m.

SLOTSKAPELLET

lignede det paa Haderslevhus og Frederiksborg Slotskirke, dog har det ikke haft sidstnævntes pragtfulde Udsmykning.

Af dets rige Arkitektur, i Christian den Fjerdes nederlandske Renæssancestil, ses endnu smukke Rester paa Gavluren, hvor en Niche i Muren angiver Pladsen for det skønne, med Alabasterbilleder prydede Marmoralter, hvis Rester endnu opbevares der. Langs Kirkens 3 andre Sider løb en Buegang, hvis Sandstenssøjler og Buer bar et Pulpitur, der lige over for Alteret formede sig til en Kongestol, og dets slanke Søjler bar Hovedskibets Hvælvinger. Til venstre for Alteret, sammenbygget med Pulpituret, stod Prædikestolen, „hvilende paa en fremspringende Løve, der holdt det danske Vaaben“. Stenhuggerarbejdet er udført af Hans Barckmann under Tilsyn af Bygmesteren Hercules van Oberberg.

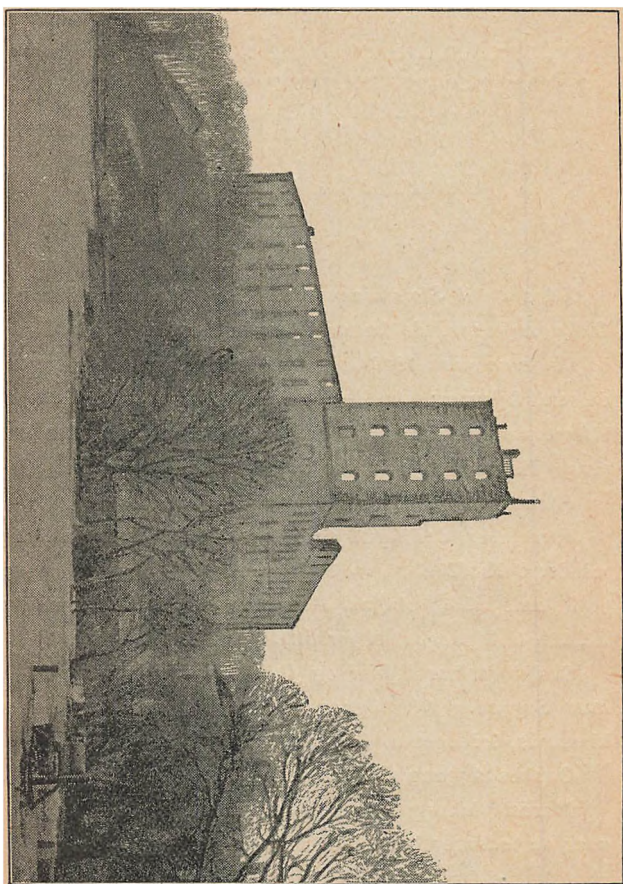

Tegning fra 1720 af Slottets Østside med Borgporten, hvorover en Frontispice med Uhrskive og øverst paa Tagryggen Klokkespiret. Det mindre, hjerteformede Sandstensvaaben over Porten, med Fr. III's og Dronning Sophie Amalies Navnetræk, har tidligere siddet over Portaabningen imod Gaardsiden.

Til venstre paa Billedet ses en af de andetsteds i Bogen omtalte „Hemmeligheder“, som har staaet i Forbindelse med alle tre Etager.

TRYKT SOM MANUSKRIFT.

Konrad Jørgensens Bogtrykkeri, Kolding.

Forevisningstider og Takstbestemmelser
for
Koldinghus Slotsruin og Museet
paa Koldinghus.

Ældende fra 1. Juni 1915.

Adgang til Slotsruinen med Udsigtstaarnet, Museets Oldsagssamling, de kulturhistoriske Samlinger og Minde-samlingerne »Fra 1848« og »Fra 1864« faas ved Henvendelse til Opsynet: I April—September Maaneder fra Kl. 9—6, i Aarets øvrige Maaneder fra Kl. 9—3. Udover den angivne Tid er Opsynet ikke forpligtet til at forevise.

For Adgangen betales: Voksne 50, Børn 25 Øre.

Foreninger, der forud anmeldes, betaler halv Pris, dog mindst 6 Kr. (2 Børn = 1 Voksen).

I Juni, Juli og August Maaneder er om Søndagen fra Kl. 11—1 Adgangen fri for alle.

Skolebørn har i Juni og Juli Maaneder fra Kl. 10—4 hver Søndag fri Adgang til Ruinen, naar de møder klassevis, ledsaget af Lærere.

Ønskes Adgang til Museet betales 5 Øre pr. Barn.

Museets bidragydende Medlemmer har gratis Adgang, naar de ledsager betalende Besøgende.
